

УДК: 342.716

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-72-3-47-54>

Ніколенко Людмила Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Маріуполь)
ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-3437-6968>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Статтю присвячено дослідженню питання щодо забезпечення реалізації та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано поточний стан прав внутрішньо переміщених осіб, визначено проблеми їхньої реалізації, запропоновано дієві механізми їхнього захисту. Досліджено соціальні права внутрішньо переміщених осіб (право на соціальні та пенсійні виплати, право на житло, право на освіту, право на працю) та окреслено прогалини щодо їхнього законодавчого регулювання. Розглянуто проблему захисту права власності на майно внутрішньо переміщених осіб. З'ясовано, що забезпечення належного захисту майнових прав внутрішньо переміщених осіб повинно покладатися на державу, а на законодавчому рівні повинно бути визначено ефективні механізми забезпечення повернення майна чи відшкодування його вартості в разі знищення чи пошкодження. Звернено увагу, що реалізація прав внутрішньо переміщених осіб можлива за підтримки не тільки держави, а й місцевої влади.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи; право; захист права; окупована територія; реалізація права.

Постановка проблеми. В Україні внаслідок збройного конфлікту на сході країни та анексії Автономної Республіки Крим відбулося найбільше внутрішнє переміщення громадян. Така категорія, як внутрішньо переміщені особи (далі — ВПО) є новою для національного українського законодавства та взагалі українського суспільства. До 2014 року в Україні був відсутній правовий механізм визнання та регулювання правового статусу ВПО. Необхідність визначення їхнього статусу та змісту спонукало державу розробити та ухвалити нове законодавство. Прийняття Законів України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», окремих підзаконних актів, а також внесення змін до чинних законодавчих актів було спрямоване на забезпечення основних конституційних прав і свобод для ВПО [1, с. 43].

Незважаючи на те, що в Україні на теперішній час сформовано нормативну базу, на підставі якої здійснюється захист прав ВПО, усе ж існують проблеми, які потребують подальшого вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем захисту прав громадян, у тому числі прав ВПО, займалися такі вчені, як О. Бандурка, В. Борисова, Н. Бортник, Є. Герасименко, О. Гончаренко, Н. Грабар, І. Жилінкова, С. Закірова, І. Ковалишин, М. Малиха, О. Мацегорін, Є. Микитенко, Т. Подоляка, О. Рогач, І. Хомишина, Д. Цвігун. Проте стосовно деяких аспектів реалізації та захисту прав ВПО на сьогодні не існує однозначного наукового погляду, у зв'язку з чим вони потребують додаткового вивчення та вироблення шляхів їхнього вирішення на практиці.

Метою статті є здійснення аналізу чинного законодавства стосовно прав ВПО, визначення та удосконалення наявних механізмів реалізації та захисту їхніх прав.

Виклад основного матеріалу. Держава відреагувала на появу такої категорії, як ВПО шляхом прийняття законодавчих актів, які визначають права і свободи ВПО; створенням державного органу, який безпосередньо займається проблемами ВПО — Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб. Але, як показав час, більшість із здійснених або наразі здійснюваних кроків не є, на жаль, ефективними, а деякі взагалі суперечать Конституції України та міжнародним правовим нормам. Серед проблем, із якими зіткнулися ВПО, неможливо визначити, які є основними або першочерговими та потребують негайного вирішення, а які — додатковими або малозначними. Усі вони стосуються людського життя, прав та інтересів громадян, що залишили місця свого постійного проживання. Стосовно захисту соціальних прав ВПО, то він залишається на низькому рівні.

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Через тимчасову втрату контролю над частиною території Донецької та Луганської областей було зупинено як функціонування органів державної влади на цій території, так і виплати пенсій та соціальних допомог за місцем проживання отримувачів. Державою не визначено чіткий порядок соціальних виплат для ВПО. Навпаки, у 2016 році було прийнято низку законодавчих актів, якими було ускладнено доступ ВПО до соціальних виплат. Уряд України запровадив порядок відновлення соціальних та пенсійних виплат мешканцям неконтрольованих територій лише в разі переміщення особи на підконтрольну територію та отримання довідки про взяття на облік ВПО (постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 року № 637 «Про здійснення соціальних виплат особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції»). Держава не визначила ніяких механізмів стосовно осіб, які мали право на отримання пенсій, але залишилися на окупованій території. Тобто такі особи були позбавлені можливості реалізувати своє конституційне право на соціальний захист. Після довгих спорів Верховний Суд України підтримав право ВПО отримувати пенсії незалежно від місця постійного проживання. Верховний Суд України під час розгляду справи № 263/7763/17 у Постанові по справі № 263/7763/17 (К/9901/202/17) від 06.02.2018 роз'яснив, що не можна припинити виплачувати пенсії внутрішньо переміщеним особам через їхню відсутність за місцем проживання. Слід звернути увагу на те, що ВПО позбавлені свободи вибору способу та місця отримання пенсії та соціальної допомоги. До теперішнього часу встановлений обов'язковий порядок отримання соціальних та пенсійних виплат виключно в Державному ощадному банку України, у якому існують черги та виникають проблеми з виплатами. Дане положення є дискримінаційним щодо ВПО, оскільки суттєво обмежує їх у виборі способу та місця отримання коштів [2].

Питання захисту соціальних прав ВПО потребують визначення механізму для здійснення пенсійних та соціальних виплат особам, які проживають як на контрольованій урядом території, так і на тимчасово непідконтрольних територіях. Також залишається невирішеним питання стосовно поновлення виплати пенсій громадянам України, які від початку збройного конфлікту перемістилися та проживають на території інших держав.

Додаткового захисту потребують права ВПО стосовно працевлаштування в контексті наявного в деяких регіонах дискримінаційного ставлення місцевого населення до

переселенців. Проблема виникає через те, що ВПО сприймають як тимчасових працівників. У регіонах, із яких виїхали ВПО, зосереджені великі промислові об'єкти, на яких і працювало більшість громадян. Тому таким особам важко знайти роботу за професією через відсутність аналогічних об'єктів в інших регіонах країни. Особової уваги з боку законодавця потребують жінки, які виховують малолітніх дітей і позбавлені можливості працювати повний робочий день, та пенсіонери. Такій категорії осіб узагалі неможливо знайти роботу. Тому держава повинна законодавчо визначити гарантії щодо забезпечення роботою зазначених осіб.

Щодо права на освіту, то держава зробила певні кроки для захисту такого права ВПО. Для дітей із числа ВПО були виділено додаткові місця в дитячих садках та загальноосвітніх навчальних закладах; було переміщено 18 вищих навчальних закладів із Криму й непідконтрольних територій Донецької, Луганської областей та врегульовано деякі питання забезпечення їхньої діяльності на законодавчому рівні [3]; запроваджено спрощений порядок вступної кампанії для абітурієнтів [4]; розроблено більш гнучкий механізм підтвердження кваліфікацій, освітнього рівня та переведення студентів із закладів вищої освіти на окупованій території України, створені умови для отримання такими студентами соціальної стипендії.

Забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб на отримання освіти є вкрай важливим для розвитку дітей, підлітків, молоді та їхніх можливостей у майбутньому. Однакові умови доступу до освіти є важливим показником інтеграції ВПО у приймаючі територіальні громади [5]. В українському законодавстві реалізація права на освіту ВПО визначена статтею 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень забезпечують влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади державної форми власності [6]. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» держава забезпечує дітям, зареєстрованим як ВПО, у тому числі дітям, які навчаються за денною формою навчання у закладах вищої освіти, державну цільову підтримку для здобуття вищої освіти в державних та комунальних навчальних закладах до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років.

На законодавчому рівні держава надала можливість дітям з окупованих територій отримати документ державного зразка України про базову або повну загальну середню освіту (атестат) у спрощеному порядку; вступити до українських навчальних закладів за спрощеною процедурою через освітній центр «Донбас-Україна», «Крим-Україна». Указані положення слід визнати позитивним кроком із боку держави, тому що це демонструє турботу держави про громадян України, які залишилися на окупованій території. Реалізація освітніх прав ВПО можлива за підтримки не тільки держави, а й територіальних громад щодо забезпечення належних умов для здобуття освіти з урахуванням потреб таких осіб.

Україна як демократична та правова держава не може розвиватися без забезпечення соціальних прав своїх громадян, у тому числі й ВПО. З метою врегулювання відносин у сфері захисту цих прав, зокрема права на житло, працевлаштування, освіту, необхідно внести відповідні зміни до чинного українського законодавства.

Поява категорії осіб, яка потребує соціального захисту, визначила соціальні проблеми, які існували як до початку бойових дій, так і виникли після їх початку. Ситуація продемонструвала недосконалість наявної системи соціального захисту. Можливо, ситуація в Донецькій та Луганській областях сприятиме переосмисленню соціальної політики держави взагалі. Урегулювання соціальних проблем стане більш визначеним, дискреційні повноваження органів влади буде обмежено, що, безперечно, позитивно вплине на кращу реалізацію принципу правової визначеності [7]. Приклад реальної нагальної соціальної

проблеми в державі, яка прагне стати правовою, та пошук шляхів її вирішення вдало демонструє зв'язок правової та соціальної держави. Без забезпечення необхідного (достатнього) рівня матеріального добробуту для себе і членів своєї сім'ї, якого б вистачало на харчування, одяг, житло, здобуття належної освіти, медичне обслуговування тощо, людська гідність виявиться декларативною, а принципи верховенства права й правової державності здатні перетворитися на непрацюючу доктринальну абстракцію [8, с. 143].

Стосовно інших проблем у сфері захисту соціальних прав ВПО, то гостро стоїть питання забезпечення житлом. У статті 47 Конституції України зазначено, що кожен має право на житло. Проаналізувавши наявне законодавство щодо регулювання забезпечення житлом ВПО, можливо зробити висновок, що воно не визначає механізми забезпечення житлом ВПО. Слід визнати, що лише невелика кількість ВПО була забезпечена житлом, решта перебуває в очікуванні. В Україні відсутні комплексні державні програми з пільгового кредитування, будівництва, відновлення або придбання нового житла для постраждалого населення.

Задеклароване у ст. 47 Конституції України право на житло є невідокремленою частиною права на повагу до людської гідності, оскільки житло належить до базових потреб, без яких неможлива самореалізація людини як особистості. Незабезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом ставить їх у дискримінаційне становище у порівнянні з іншими громадянами України. Законодавець має розробити чітку, поетапну процедуру одержання житла, надати ефективні, дієві гарантії захисту цього права, переглянути положення та ліквідувати ті, які майже неможливо реалізувати.

Проблема захисту права власності на майно ВПО залишається актуальною. До теперішнього часу в Україні немає нормативного акта щодо реального захисту права власності ВПО. Потребують вирішення питання стосовно майна, яке знаходиться на територіях, де триває збройний конфлікт, тимчасова окупація чи інші обставини, через які власники такого майна змушені були покинути місця свого постійного проживання. Найчастіше на тимчасово окупованих територіях спостерігається неправомірне самовільне захоплення чужого житла, транспортних засобів тощо.

У разі, якщо майно було знищено чи пошкоджено, то єдиним способом судового захисту права власності, що може бути застосований для відновлення порушеного права власності ВПО, є позов про відшкодування завданої шкоди. Однак щодо таких позовів теж виникають значні труднощі, оскільки в умовах збройного конфлікту та окупації практично неможливо встановити суб'єкта, який виступає безпосереднім заподіювачем шкоди [9, с. 124–130].

Слід зазначити, що забезпечення належного захисту майнових прав ВПО повинно покладатися на державу, а на законодавчому рівні повинні бути закріплені ефективні механізми забезпечення повернення майна чи відшкодування його вартості у разі знищення чи пошкодження. Світовий досвід підтверджує, що найбільш ефективним засобом захисту права власності є реституція, але відповідний правовий механізм в аналогічному форматі не знайшов відображення в чинному законодавстві України. Позитивно сприймається практика українських судів щодо покладення обов'язку відшкодування шкоди на користь потерпілих осіб, завданої внаслідок збройної агресії на Сході України, на Російську Федерацію. Держава є гарантом дотримання права власності ВПО, але законодавчі або судові акти інколи неможливо виконати через те, що проблеми виконання вимагають не лише правового, а й політичного вирішення.

Також актуальним є питання стосовно строку позовної давнини. У зв'язку з тим, що перші протизаконні дії стосовно зруйнованого чи ушкодженого майна було вчинено в 2014 році, виникає проблема вичерпання строку позовної давнини, який складає 3 роки

відповідно до Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України. Дане питання потребує перегляду на законодавчому рівні.

Захист прав ВПО у судовому порядку залишається актуальним у зв'язку з проблемою доступності правосуддя, тобто можливістю людей отримати захист своїх прав за допомогою правосуддя.

По-перше, відсутність безпеки та бойові дії призвели до неможливості реального захисту осіб, які перебувають на тимчасово непідконтрольній Україні території. Має місце ціла низка проблем, пов'язаних із захистом прав людини, зокрема пов'язаних саме з доступом до правосуддя. Населення, що проживає в Донецькій та Луганській областях, має труднощі, пов'язані з доступом до судів, розташованих на територіях, підконтрольних українському уряду, у тому числі через втрату або знищення матеріалів справ до та під час процесу переміщення або зміни територіальної підсудності. Особи, які проживають на непідконтрольних уряду територіях, змушені долати великі відстані в зоні конфлікту, щоб подати позовні заяви або бути присутніми на судових засіданнях на підконтрольних українському уряду територіях [10].

Також вирішення потребує ситуація, коли неможливо виконати або переглянути судові рішення, що були ухвалені судами Луганської, Донецької областей та АР Крим. Витребувати такі справи в судових органів на тимчасово непідконтрольних українській владі територіях для їхньої реалізації на підконтрольній території неможливо. Варіантом виходу з такої ситуації є передбачена процесуальним законодавством процедура відновлення втраченої справи. До заяви про відновлення втраченого провадження додаються документи або їхні копії, навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку, що збереглися в заявника або у справі.

По-друге, існують проблеми захисту прав, які можна визначити залежно від категорій учасників. Наприклад, щодо захисту прав дитини. Діти, які мешкають на окупованій території, зазнають обмеження у визнанні, реалізації або користуванні своїми сімейними правами і свободами. Існують проблеми не тільки щодо прийняття рішення у справах стосовно ухилення батьків від виконання своїх обов'язків, позбавлення батьківських прав, жорсткого поводження з дитиною, визнання права дитини на проживання з одним із батьків, незаконним утриманням (переміщенням) дітей, а також стосовно виконання таких рішень на окупованих територіях. Труднощі виникають через неможливість проведення виконавчих дій на тимчасово непідконтрольних Україні територіях.

Щодо відновлювання втрачених документів, що є доказами у справі, предметом позову, а також ті, що можуть підтверджувати право на представництво в суді, то ці питання набувають особливого значення з огляду на суттєве погіршення майнового та матеріального становища ВПО, втрати ними майна, а також загрози втрати права на спадщину. Так, починаючи з 1 грудня 2014 року, документи, у тому числі й ті, на яких стоїть українська печатка, видані на тимчасово непідконтрольній Україні території, вважаються недійсними та не мають юридичної сили. Однак такі документи, як виняток, можуть братися до уваги судом та оцінюватися разом з іншими доказами в їхній сукупності та взаємозв'язку під час розгляду справ. В українській судовій практиці вже є факти прийняття документів, виданих на тимчасово непідконтрольній території України. Але це не означає, що судом визнаються документи, видані окупаційною владою або легітимізується ця влада; у даному випадку ці документи як виняток приймаються і оцінюються разом з іншими доказами [11]. Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду України постановила, що документи, видані окупаційною владою, повинні визнаватися, якщо їх невизнання обмежує права громадян (Постанова Верховного Суду України від 22 жовтня 2018 року у справі № 235/2357/17).

Можливим варіантом вирішення проблеми доступу до правосуддя ВПО є використання новітніх інформаційних технологій у судовому процесі. За допомогою впровадження в Україні єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи буде здійснюватися не лише облік заяв, скарг та інших документів, які надійшли до суду та які були направлені судом, здійснюватися розподіл справ, а також інші процесуальні дії. Але питання запровадження в повній мірі електронного правосуддя в Україні потребує подальшого дослідження, яке повинно базуватися на всебічному аналізі фінансової можливості щодо такого впровадження; зручності в користуванні не тільки суддями, а й учасниками процесу; розробці механізму переведення справ в електронну форму; визначення механізму оцінки доказів тощо.

На підставі здійсненого аналізу можливо зробити **висновок**, що, незважаючи на загальну відповідність норм українського законодавства міжнародним стандартам щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб, а також на позитивні зміни, які відбулися в законодавстві, існують певні недоліки в законодавстві, які потребують удосконалення або доповнення.

Список використаних джерел

1. Рогач О. Я., Паніна Ю. С. Судова практика у сфері забезпечення та захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 5 (20). С. 43–46.
2. Права внутрішньо переміщених осіб. Українська Гельсінська спілка з прав людини. 06.03.2017. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-vnutrishno-peremischenyh-osib/> (дата звернення: 20.05.2020).
3. Закон України від 03.11.2016 № 1731-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, переміщених з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1731-19> (дата звернення: 20.05.2020).
4. Наказ МОН України від 24.05.2016 № 560 «Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої та професійно-технічної освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України». URL: http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-06-07/5622/nmon_560.pdf (дата звернення: 20.05.2020).
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 р. № 909 «Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року». URL: <http://mtot.gov.ua/5891-2/> (дата звернення: 20.05.2020).
6. Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/1706-18> (дата звернення: 20.05.2020).
7. Подоляка Т. Особливості реалізації права на житло внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 78–83.
8. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
9. Рогач О. Я., Паніна Ю. С. Актуальні проблеми захисту майнових прав внутрішньо переміщеними особами. Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (20 квітня 2018 р., м. Ужгород) / Ужгородський національний університет; за заг. ред. О. Я. Рогача, Я. В. Лазура, М. В. Менджул. Ужгород, 2018. 168 с.
10. Тематичний звіт. Доступ до правосуддя в контексті конфлікту в Україні. Грудень 2015. Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні 2015. URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/212321?download=true>.
11. Здебський О., Юровська Г., Шаповалова О. Проблемні питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб. URL: http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/Zdebskiy-SHapovalova_YUrovskaya.pdf (дата звернення: 20.05.2020).

References

1. Rohach, O. Ya., Panina, Yu. S. (2017). Sudova praktyka u sferi zabezpechennia ta zakhystu prav vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [Judicial practice in the field of ensuring and protecting the rights of internally displaced persons in Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. № 5 (20). S. 43–46 [in Ukrainian].
2. Prava vnutrishno peremishchenykh osib [Rights of internally displaced persons]. *Ukrainska Helsinska spilka z prav liudyny*. 06.03.2017. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-vnutrishno-peremishchenykh-osib/> (data zvernennia: 20.05.2020) [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy vid 03.11.2016 № 1731-VIII «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv, naukovykh ustanov, peremishchenykh z tymchasovo okupovanoi terytorii ta z naselenykh punktiv, na terytorii yakykh orhany derzhavnoi vlady tymchasovo ne zdiisniuiut svoi povnovazhennia» [On amendments to certain laws of Ukraine concerning the activities of higher educational institutions, scientific institutions relocated from the temporarily occupied territory and from settlements in the territory of which public authorities temporarily do not exercise their powers]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1731-19> (data zvernennia: 20.05.2020) [in Ukrainian].
4. Nakaz MON Ukrainy vid 24.05.2016 № 560 «Pro zatverdzhennia Poriadku pryimu dlia zdobuttia vyshchoi ta profesiino-tekhnicnoi osvity osib, yaki prozhyvaiut na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy» [On Approval of the Procedure for Admission to Higher and Vocational Education of Persons Living in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine]. URL: http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-06-07/5622/nmon_560.pdf (data zvernennia: 20.05.2020) [in Ukrainian].
5. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.11.2017 r. № 909 «Pro skhvalennia Stratehii intehtatsii vnutrishno peremishchenykh osib ta vprovadzhennia dovhostrokovykh rishen shchodo vnutrishnoho peremishchennia na period do 2020 roku» [On approval of the Strategy for integration of internally displaced persons and implementation of long-term decisions on internal displacement until 2020]. URL: <http://mtot.gov.ua/5891-2/> (data zvernennia: 20.05.2020) [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy vid 20.10.2014 r. № 1706-VII «Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib» [On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/1706-18> (data zvernennia: 20.05.2020) [in Ukrainian].
7. Podoliaka, T. (2018). Osoblyvosti realizatsii prava na zhytlo vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [Features of realization of the right to housing of internally displaced persons in Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*. T. 1. S. 78–83 (data zvernennia: 20.05.2020) [in Ukrainian].
8. Zahalna teoriia prava: Pidruchnyk / za zah. red. M. I. Koziubry. [General theory of law: Textbook]. K.: Vaite. 392 s. [in Ukrainian].
9. Rohach, O. Ia., Panina, Yu. S. (2018). Aktualni problemy zakhystu mainovykh prav vnutrishno peremishchenykh osobamy. Zdiisnennia ta zakhyst prav vnutrishno peremishchenykh osib: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (20 kvitnia 2018 r., m. Uzhhorod) [Current issues of protection of property rights by internally displaced persons]. *Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet; za zah. red. O. Ia. Rohacha, Ya. V. Lazura, M. V. Mendzhul*. Uzhhorod. 168 s. [in Ukrainian].
10. Tematychnyi zvit. Dostup do pravosuddia v konteksti konfliktu v Ukraini [Thematic report. Access to justice in the context of the conflict in Ukraine.]. Hruden 2015. Spetsialna monitorynhova misiia OBSIe v Ukraini 2015. URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/212321?download=true>. (data zvernennia: 20.05.2020) [in Ukrainian].
11. Zdebskyi, O., Yurovska, H., Shapovalova, O. Problemni pytannia zakhystu prav vnutrishno peremishchenykh osib [Problematic issues of protection of the rights of internally displaced persons]. URL: http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/Zdebskiy-SHapovalova_YUrovska.pdf (data zvernennia: 20.05.2020) [in Ukrainian].

Nikolenko Liudmyla,
Doctor of Law, Professor
(Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Mariupol)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3437-6968>

ENSURING THE IMPLEMENTATION AND PROTECTION OF THE RIGHTS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Among the issues of contemporary Ukrainian legal science, the issue of research and ensuring the implementation and protection of citizens' rights occupies an important place. In the modern period, this issue is relevant for internally displaced persons. Despite the increased interest of scholars, lawyers, public and international organizations, the implementation and protection of the rights of internally displaced persons need further research. The author considered the problem of providing internally displaced persons with housing and noted that the legislator should develop a clear, step-by-step procedure for obtaining housing, provide effective, efficient guarantees for the protection of this right, review provisions and eliminate those that cannot be implemented. The problem of protection of property of internally displaced persons is considered. It is determined that the protection of the property rights of internally displaced persons should be entrusted to the state, and effective mechanisms should be established at the legislative level to ensure the return of property or reimbursement of its value in the event of destruction or damage. The author draws attention to the fact that the realization of the rights of internally displaced persons is possible with the support not only of the state but also of local authorities. At the legislative level, the state provided opportunities for children from the occupied territories to obtain a document of the state standard of Ukraine on complete general secondary education in a simplified manner; submit documents to Ukrainian educational institutions under a simplified procedure with the help of the educational center "Donbass-Ukraine", "Crimea-Ukraine". These provisions should be considered a positive step by the state, as it demonstrates the state's concern for the citizens of Ukraine living in the occupied territories. Based on the analysis, it is concluded that despite the general compliance of Ukrainian legislation with international standards for the protection of the rights of internally displaced persons, as well as the positive changes in legislation, there are certain provisions in legislation that need to be improved or supplemented.

Key words: *internally displaced persons; law; protection of rights; occupied territory.*

Надійшла до редколегії 16.06.2020

Зразок для цитування:

Ніколенко Л. М. Забезпечення реалізації та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. *Правовий часопис Донбасу*. 3 (72). 2020. С. 47—54. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-72-3-47-54>